

Anita Novitsky ja Anne Alitolppa-Niitamo

Kotoutujan Roolipaletti

– toimintamalli maahanmuuttotyöhön

VÄESTÖLIITON

Monikulttuurinen Osaamiskeskus

Väestöliiton Monikulttuurinen Osaamiskeskus toimii osaamis- ja resurssikeskuksena maahanmuuttajien psykososiaalisten kysymysten, erityisesti perhe-elämän, lastenkasvatuksen ja vanhemmuuden alueella.

Monikulttuurinen Osaamiskeskus tarjoaa koulutusta ja konsultaatiota sekä kehittää erilaisia toimintamalleja ja jakaa erikielisiä materiaaleja. Monikulttuurinen Osaamiskeskus myös tiedottaa päättäjille ja muille vaikuttajille maahanmuuttajataustaisten perheiden tarpeista. Pääkaupunkiseudulla Monikulttuurinen Osaamiskeskus järjestää vertaistuenryhmiä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Väestöliiton Monikulttuurinen Osaamiskeskus toimii Raha-automaattiyhdistyksen tuella.

Lisää toiminnoistamme ja materiaaleista
www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus

Väestöliitto

ISBN 978-952-226-096-3

© Väestöliitto

Tekijät: Anita Novitsky ja Anne Alitolppa-Niitamo

Kuvitus ja taitto: Otto Paakkanen

Kannen kuva: Shutterstock

Paino: Topnova

Helsinki, 2012

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE: Mihin tarkoitukseen Kotoutujan Roolipaletti- menetelmää voidaan käyttää?	4
1. ROOLIT JA KOTOUTUJAN ROOLIPALETTI TYÖKALUNA.....	6
2. KOTOUTUJAN ROOLIT	8
Roolien tasot.....	11
Roolien kehitysasteet	12
Roolien hierarkia.....	14
Motivaation merkitys muutoksessa	16
3. ROOLIPALETTI	18
■ Muutoksenhallitsija	22
■ Identiteetinrakentaja	24
■ Kulttuurinkantaja	26
■ Perheenjäsen	28
■ Eri yhteisöjen jäsen	30
■ Tulevaisuudentekijä	32

Mihin tarkoitukseen Kotoutujan Roolipaletti-menetelmää voidaan käyttää?

Kotoutujan Roolipaletti on Väestöliiton Monikulttuurisessa Osaamiskeskuksessa käytännön työstä syntynyt työmenetelmä. Se on kehitetty työvälineeksi ja keskustelun avaajaksi niille ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat henkilöitä, jotka ovat muuttaneet toisesta maasta. Kotoutujan Roolipalettia voidaan käyttää niin yksilö- kuin ryhmäkeskusteluissakin esimerkiksi päiväkodin, koulun, sosiaali- tai terveystoimen asiakastapaamisissa.

Kotoutujan Roolipaletti auttaa hahmottamaan kotoutujan taustaa ja lisäämään ymmärrystä siitä muutoksen kokemuksesta, joka kotoutumiseen aina liittyy. Roolipaletti auttaa havainnollistamaan ja konkretisoimaan asiakkaan kokemusta hänen omassa lähtökulttuurissaan sisäistetyistä roolikäyttäytymisistä sekä suomalaisen yhteiskunnan rooliodotuksista. Roolipaletti auttaa ammattilaista

Muutoksen-
hallitsija

Identiteetin-
rakentaja

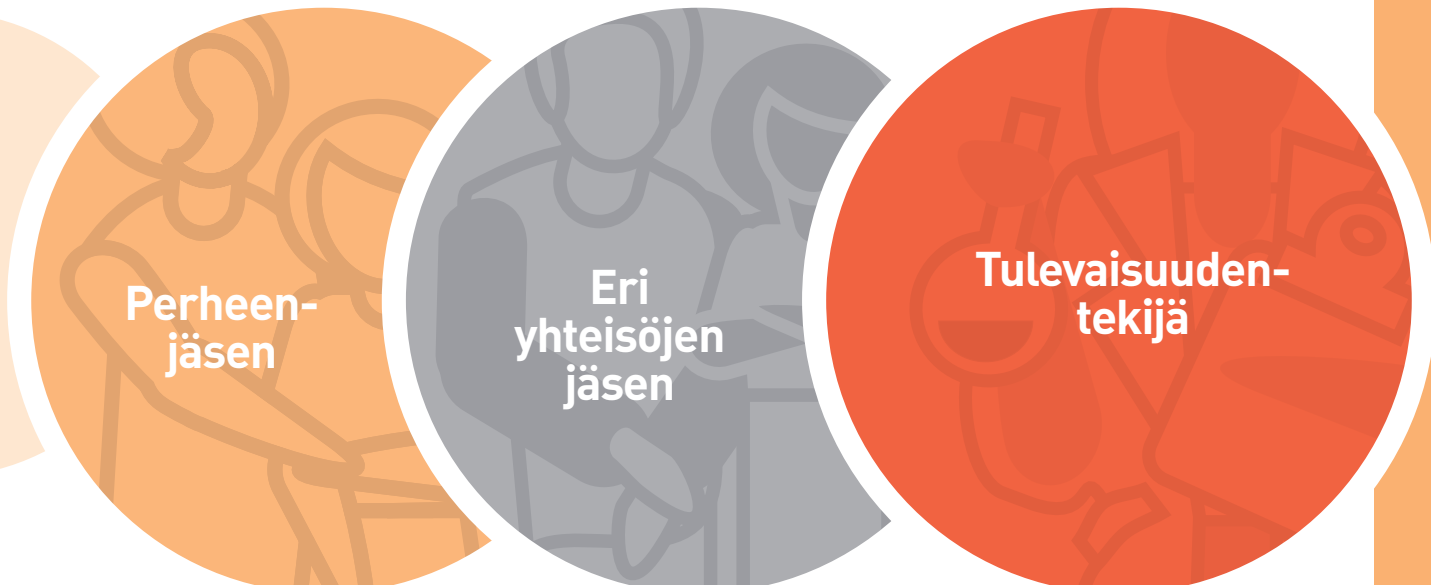
Kulttuurin-
kantaja

rikkomaan omia stereotyyppisiä, eri etnisiin ryhmiin liittyviä ennakkoluulojaan ja avaa mahdollisuuden tutustua asiakkaaseen yksilönä. Roolipalettia käyttämällä voidaan havainnollistaa asiakkaan käyttäytymisen motiiveja ja tavoitteita.

Kotoutujan Roolipaletti toimii myös puheeksi ottamisen välineenä. Roolipaletissa esiteltujen kuuden kotoutujan roolin kautta voidaan yksilöidä tarkemmin niitä vuorovaikutukseen liittyviä haasteita, joita uuteen sosiaaliseen ympäristöön muuttanut kohtaa. Roolien kautta voidaan ilmaista ja kuvata kotoutumiseen liittyvän henkilökohtaisen muutosprosessin kokemusta ja löytää merkityksiä ja selityksiä asioille, joita voi muuten olla vaikea hahmottaa.

Tässä opaskirjasessa esitellään kotoutumiseen liittyvien roolien 'palettia' ja tähän liittyvän työmallin käyttöä asiakastyössä. Roolipalettia voi käyttää niin yksilö- kuin ryhmäkeskusteluissakin esim. päiväkodin, koulun, sosiaali- tai terveystoimen asiakastapaamisissa. Erilaisista rooliodotuksista keskustelu ja muutosprosessien tarkastelu on hyödyllistä ja se auttaa työntekijää ja kotoutujaa ymmärtämään paremmin toisiaan ja kotoutumisen haasteita. Roolipalettia voidaan käyttää myös vertaisryhmissä. Väestöliiton Monikulttuurinen osaamiskeskus järjestää myös koulutusta liittyen Kotoutujan Roolipaletin käyttöön.¹

¹Katso www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/

Perheen-
jäsen

Eri
yhteisöjen
jäsen

Tulevaisuuden-
tekijä

Roolit ja Kotoutujan Roolipaletti työkaluna

Väestöliiton Monikulttuurisessa Osaamiskeskuksen kotoutumista tukevas-
sa työssä on tullut usein esiin maahan muuttaneiden perheiden harjaantu-
mattomuus tai haluttomuus käsitellä perheen sisäisiä asioita ulkopuolisen
auttajatahon kanssa, esimerkiksi viranomais tapaamisissa. Eri ammasteissa
toimivat viranomaiset kokevat myös välittömän avun antamisen usein hel-
pompana kuin sellaiseen pitkäjänteiseen muutokseen pyrkimisen, joka pa-
rantaisi psyykkistä, fyysistä tai sosiaalista hyvinvointia ja toimivuutta.

Käyttäytymisen muutos on tarpeellista silloin kun vanhat toimintamallit ei-
vät ole toimivia uudessa ympäristössä tai elämäntilanteessa. Meiltä kaikilta
odotetaan elämäntilanteiden muuttuessa toimintatapojen muutosta: emme
voi esimerkiksi toteuttaa samanlaista vanhemmuutta suhteessa leikki-ikäi-
seen ja aikuisen lapseen. Vanhemmuuden roolin on siis muututtava.

Maahanmuutossa yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö
muuttuvat voimakkaasti. Tämä edellyttää jossain määrin myös totuttujen
toimintatapojen muuttamista. Kotoutujan Roolipaletin perusajatuksena on,
että jotta tarvittavaa, pitkäaikaista ja sisäistettyä muutosta toimintatavoissa
tapahtuisi, tarvitaan aiemmin omaksuttujen roolien muutosta ja ehkä myös
uusien roolien omaksumista. Pelkkä toimintatavan muutos yhdessä tilan-
teessa ei riitä, vaan tarvitaan laaja-alaisempaa muuttumista. Usein maa-
hanmuuttajataustaiset asiakkaat kertovat siitä, miten he ovat muuttaneet
omaa käyttäytymistapaansa jossain yksittäisessä asiassa.

Venäläinen äiti: *Opin hyvin nopeasti, että Suomessa on tapana sinutella kaikkia. Silti sinuttelu tuntuu minusta edelleen jollakin tavalla "väärältä". Tunnen oleva-
ni hyvin epäkohtelias sinutellessani puhekumppaniani, mutta jos teitittelen, hän
suuttuu siitä ja kehottaa sinuttelemaan.*

Sisäistettyyn muutokseen voidaan päästä - silloin kun siihen on tarvetta -
tarkastelemalla kotoutujan erilaisia rooleja.

Kotoutujan Roolipaletti on kehitetty työvälineeksi ja keskustelun avaajaksi
jokaiselle, joka kohtaa työssään lapsia, nuoria tai aikuisia eri kulttuureista.

Roolipalettia on mahdollista hyödyntää ennen kaikkea asiakkaan itseymmärryksen lisääjänä. Roolipaletin avulla voidaan havainnollistaa ja konkretisoida niitä roolikäyttäytymisen muotoja, jotka liittyvät toisaalta asiakkaan lähtökulttuuriin ja toisaalta suomalaisen yhteiskunnan rooliodotuksiin. Kotoutujan Roolipaletti auttaa myös ammattilaista ymmärtämään roolimuuotosten syvyyden ja merkityksen kotoutumisprosessissa. Roolipaletin avulla voidaan havainnollistaa käyttäytymisen motiiveja ja tavoitteita, mikä auttaa työntekijää ja asiakasta ymmärtämään muutosprosessien yksilöllisen tahdin ja vaativuuden.

Roolipaletissa esiteltyjen maahanmuuttajan roolien kautta voidaan yksilöidä tarkemmin niitä vuorovaikutukseen liittyviä haasteita, joita Suomeen muuttanut kohtaa. Roolipaletti keskustelun välineenä auttaa antamaan sanoja sille muutokselle, jota kotoutuja kohtaa. Se voi myös auttaa löytämään merkityksiä ja selityksiä asioille, joita voi muuten olla vaikea hahmottaa.

Rooli:

■ Kotoutujan roolipaletin teoreettinen pohja perustuu romanialaisen lääkärin, psykiatrin ja psykodraaman perustajan **Jakob Levy Morenon** (1889-1974) rooliteoriaan.

■ Morenon teorian mukaan sosiaalisessa ympäristössä omaksumat roolit ohjaavat ja säätelevät käyttäytymistä ihmisten välisissä kohtaamisissa.

■ Roolit ovat sidoksissa ympäristön käyttäytymisodotuksiin.

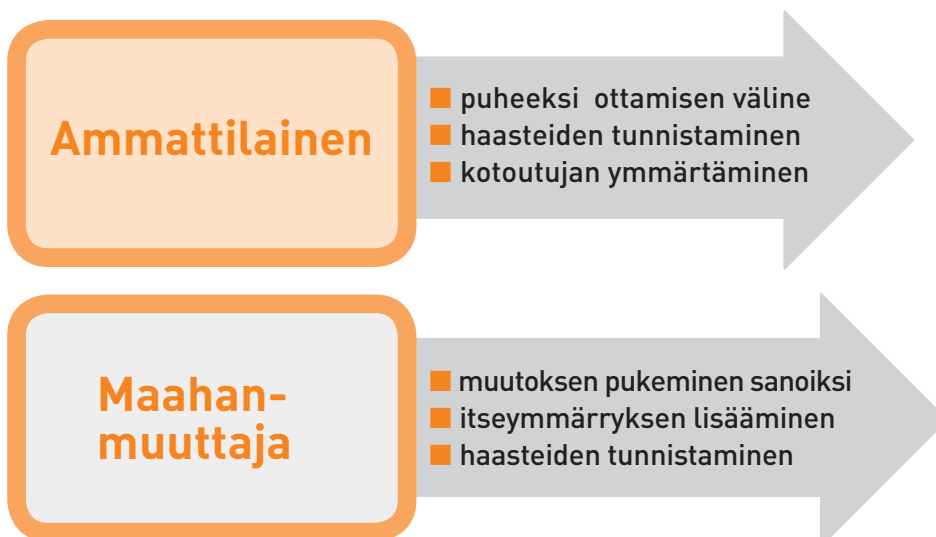
■ Roolit muokkaavat varsin pysyviä käyttäytymismalleja.

■ Elämäntilanteesta riippuu, mitkä roolit ovat aktiivisia.

■ Rooliteorian mukaan yksilön käyttäytymiseen vaikuttaa erilaiset roolien toteutumisen TASOT, KEHITYSASTEET JA HIERARKKINEN JÄRJESTYS

■ Roolien muutosprosessit ovat aina yksilöllisiä.

Roolipaletin käytön hyödyt

Kotoutujan roolit

Maahanmuuttoprosessia tarkastellaan usein kotoutumisen ajankulun mukaan etenevien vaiheiden kautta: kuherruskuukausi-, turhautumis-, taantumis- toipumis- ja uudelleen orientoitumisvaiheet kuvaavat tämän prosessin etenemistä tunnetasolla. Kukin muuttaja käy vaiheita läpi yksilöllisesti ja vaiheiden pituus ja järjestys vaihtelee. Myös perheenjäsenten välillä voi olla eroja kotoutumisen vaiheissa.

Jokainen meistä oppii jo hyvin varhaisessa lapsuudessa toimimaan niin, että tulee toimeen vuorovaikutustilanteissa muiden ihmisten kanssa. Yksilöllisellä tasolla selviytymisstrategiat voivat olla erilaisia, mutta ne peilautuvat aina ympäristön odotuksiin. Näin rooleista muodostuu varsin pysyviä käyttäytymismalleja, joita voi olla vaikea muuttaa vaikka ympäristö muuttuisikin.

Roolipaletin tarkastelu sopii maahanmuuton vaiheiden tutkiskelun rinnalle. Maahanmuuton vaiheet vaikuttavat muutosprosessien toteutumiseen. Roolimuutosten rytmi on yksilöllinen ja kunkin perheenjäsenen kohdalla eri roolit painottuvat eri aikoina.

Elämäntilanteiden muuttuessa jotkin roolit aktivoituvat ja toiset saattavat väistyä. Jokaisella on elämänsä aikana käytössään useita eri rooleja, joista osa jää taka-alalle tilanteiden muuttuessa ja uusien roolien kehittyessä. Esimerkiksi perheeseen syntyvä lapsi luo vanhemmuusroolin ja samaan aikaan työntekijärooli saattaa jäädä taka-alalle. Kotoutujan Roolipalettiin on valittu niitä rooleja, jotka aktivoituvat tai joiden tulisi aktivoitua maahanmuutto- ja kotoutumiskokemuksen myötä.

Kotoutumisessa aktivoituvat seuraavat roolit: *muutoksenhallitsija, kulttuurinkantaja, identiteetinrakentaja, perheenjäsen, yhteisöjen jäsen ja tulevaisuudentekijä*. Näiden kotoutumisprosessissa aktivoituvien roolien lisäksi jokaisella on käytössä lukuisia muitakin käyttäytymistä sääteleviä rooleja. Lisäksi kukin rooli voidaan jakaa lukuisiin tavoiterooleihin (alarooleihin). Tärkeää on muistaa, että roolit ovat sidoksissa toisiinsa ja yhdessä roolissa toteutuva muutosprosessi vaikuttaa usein myös muiden roolien toteutumiseen.

Kotoutuvan henkilön käytössä olevat roolit altistuvat uuden yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutteille ja muutospainelle. Uusi sosiaalinen ympäristö heijastelee erilaisia rooliodotuksia. Totutut roolit ja käyttäytymismallit joutuvat muutospaineen alaisiksi. Muutto saattaa myös aktivoida täysin uusien roolien syntymisen. Kotoutuja ei useinkaan elä täysin erillään lähtömaansa yhteisöistä, vaan

Päärooli: MUUTOKSEN- HALLITSIJÄ

- Uuden oppija
- Tiedon käsittelijä
- Tilanteiden hallitsija
- Analysoija
- Mahdollistaja
- Elämänhallinnan taitaja

Päärooli: TULEVAISUUDEN- TEKIJÄ

- Suunnittelija
- Valmistautuja
- Mahdollistaja
- Perehtyjä
- Analysoija

Päärooli: IDENTITEETIN- RAKENTAJA

- Osaaja
- Ammatin taitaja
- Uskonnon harjoittaja
- Kulttuurin tuntija
- Kielen hallitsija

Päärooli: KULTTUURIN- KANTAJA

- Vuorovaikutuksen osaaja
- Kielellinen viestijä
- Uuden omaksuja
- Oppija
- Uusien traditioiden muokkaaja
- Perinteen vaalija

Päärooli: ERI YHTEISÖJEN JÄSEN

- Ryhmään kuuluja
- Liittyjä
- Itsensä ilmaisija
- Osallistuja
- Toimija

Päärooli: PERHEENJÄSEN

- Kasvattaja
- Rakastaja
- Rajojen asettaja
- Parisuhteen vaalija
- Lapsi
- Puoliso
- suvun jäsen

häneen kohdistuu edelleenkin paitsi lähtömaasta myös paikallisesta etnisestä yhteisöstä tulevat odotukset.

Esimerkiksi aikuinen henkilö, jolla ei ole ollut mahdollisuutta koulunkäyntiin ja opiskeluun lähtömaassaan, kohtaa uuden ja itselleen ehkä vieraan odotuksen opiskelijan roolissa toimimisesta. Toisena esimerkkinä voi olla nainen, jonka roolina on aiemmin ollut toimia kotiäitinä. Uudessa elämäntilanteessa hän saattaa kohdata työntekijän rooliin liittyviä monia odotuksia.

Omaksuttujen roolien mukaisen käyttäytymisen muuttaminen on haasteellista, sillä roolit muotoutuvat pitkän ajan kuluessa lähes huomaamatta sen yhteiskunnan odotusten mukaisesti, jossa henkilö on kasvanut. Käyttäytymiseen liittyvät roolit ovat usein hyvin pysyviä ja niiden muuttaminen edellyttää tiedostavaa suhtautumista sekä muutostarpeen tunnistamista. Maahan muuttaneen voi olla vaikeaa analysoida ja tunnistaa muutostarvetta uudessa ympäristössä. Keskustelu rooliodotuksista lähtömaassa, vastaanottavassa yhteiskunnassa sekä eri yhteisöissä voi selkeyttää joidenkin käyttäytymisroolien muutosta kotoutumisprosessia vahvistavalla tavalla.

ROOLIEN TASOT

Roolimuutos on yksilöllinen prosessi, joka toteutuakseen tarvitsee riittävästi vuorovaikutuskontakteja uudessa ympäristössä. Roolikäyttäytymisen muutoksen on toteuduttava kaikilla tasoilla (kts.alla), jotta se sisäistyisi uudenlaiseksi toimintatavaksi.

■ Yksilöllisellä tasolla muuttajan elämässä kunkin roolin toteutumiseen vaikuttavat omat, yksilölliset kokemukset, odotukset, toiveet ja pelot, samoin kuin henkilökohtainen tieto ja käsitys ympäröivästä maailmasta.

■ Vuorovaikutuksellisella tasolla ihmisten keskinäiset odotukset ja vuorovaikutus suuntaavat tiettyjen roolien omaksumista ja toteutumista. Ryhmissä ja kontakteissa muiden ihmisten kanssa toteutuu mahdollisuus "peilata" omaa roolikäyttäytymistään ja muokata sitä. Mitä laajemmin maahan muuttanut henkilö saa kokemuksia ympäristöstään, sen laajempi "peilauspinta" uuteen yhteiskuntaan muodostuu. Myös sillä, millaisia kohtaamiset ja vuorovaikutustilanteet ovat laadultaan, on merkitystä uusien vaikutteiden omaksumiseen ja roolimutuosprosessin toteutumiseen.

■ Yhteiskunnallinen taso vaikuttaa myös roolien toteutumiseen (yhteiskunnan etiikka, moraali, juridiset säädökset ja media). Esimerkiksi lainsäädäntö säätelee ulkoapäin yksilön käyttäytymistä ja siten rooliin liittyviä odotuksia ja tekoja. Kasvattajan roolia säätelee mm. lastensuojelulaki, joka kieltää lapsen fyysisen kurituksen rangaistuksen uhalla. Yksilö voi omassa elämässään toteuttaa myös stereotyyppisesti tietyn alakulttuurin (*virkamies, rokkari*) tai väestöryhmän (*suomenruotsalainen, romani*) roolikäyttäytymistä ja niin sanotusti "samaistua julkiseen kuvaan" esimerkiksi pukeutumisessaan.

Yksilöllinen taso

- Henkilökohtaiset kokemukset
- Tieto
- Toiveet
- Odotukset
- Pelot
- Muotoutuneet käsitykset

Vuorovaikutuksellinen taso:

- Yksilöiden keskinäiset odotukset
- Vuorovaikutusmallit
- Rooli - vastarooli

Yleinen taso:

- Ulkoapäin suunnattu tarve
- Samaistuminen "julkiseen kuvaan", "yleiseen käsitykseen"
- Yhteiskunnan etiikka, moraali ja juridiset säännökset

ROOLIEN KEHITYSASTEET

Rooleja voidaan tarkastella niiden erilaisten kehitysasteiden mukaan. Roolin kehitysasteella tarkoitetaan sitä, miten luontevaksi henkilö kokee toimintansa kyseisessä tilanteessa.

Sopivasti kehittyneessä roolissa toimiminen on helppoa ja luontevaa. Rooli on hyvin sisäistynyt, eikä vaadi yksilöltä erityisiä ponnisteluja. Esimerkiksi perheenjäsenen roolissa vanhemmuuden alarooli on sopivasti kehittynyt, kun maahanmuuttaja on kyennyt säilyttämään vahvan kasvatuksellisen ja ohjaavan suhteen lapsiinsa, sen sijaan että turvautuisi näihin tulkkeina ja apulaisina eri viranomaiskohtaamisissa.

■ ■ *Aluksi en tiennyt mitään suomalaisesta koulusta, kaikki tuntui vieraalta. En ymmärtänyt miksi opettajat eivät soita tai tule käymään kuten omassa maassani. Tuntui, etten koskaan tiedä mitä koulussa tapahtuu, soittaminen oli vaikeaa, sillä puhuin suomea vain vähän. Minulla oli koko ajan stressi ja paha olo. Nyt olen jo pitkään käyttänyt Wilma-järjestelmää, voin kirjoittaa opettajille (vaikka sanakirjan kanssa), kysyä asioita ja saan vastauksen usein samana päivänä. Seuraan innokkaasti lapseni koulumenestystä.”*

Ylikehittyneessä roolissa toiminta on kaavoihin kangistunutta tai liiallista. Käyttäytyminen ei välttämättä ole enää tilanteeseen sopivaa, vaikka olisi ollut sitä aiemmin. Roolista ei osata luopua. Kotoutujalla esimerkiksi perinteenvaalijan rooli saattaa ylikorostua. Voi tuntua turvallisemmalta pitäytyä vanhoissa tavoissa ja olla hyväksymättä muutoksia, jos epäillään muutosprosessien negatiivista vaikutusta perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Toinen esimerkki: Muutoksenhallitsijan rooli on ylikehittynyt, kun kotoutuja omaksuu niin nopeasti kielen, kulttuurin ja tavat, että omat perinteet, tavat ja kieli unohtuvat. Tuloksena voi olla omien juurien kieltäminen, ”suomalaistuminen” yksityisellä tasolla.

■ ■ *Minusta on tärkeää olla suomalainen. Haluan, että lapseni oppivat nopeasti suomen kielen, siksi puhun itsekin heille suomea. Olen antanut nuorimmalle lapselleni suomalaisen nimen. Olen innokas saunoja ja rakastan suomalaisia ruokia, siksi olen opetellut tekemään niitä itse. Luen lapsilleni iltasaduksi Kalevalaa. Haluan vaihtaa sukunimeä ja olen harkinnut myös etunimeni vaihtamista suomalaiseksi. En välitä entisestä kulttuuristani, se ei ole enää minulle tärkeää. Haluan olla kunnon suomalainen. Vasta nyt alan ymmärtää, että lapsilleni on tärkeää tietää myös juuristaan eli minun kotimaastani. Mitähän minä olen tehnyt?”*

Ylikehittynyt rooli saattaa viedä niin paljon muuttajan aikaa ja energiaa, ettei muiden roolien muutosprosessien toteutumiselle löydy tilaa. Jos yksi rooli ko-

rosto muutosprosessissa muiden roolien kustannuksella, saattaa muuttaja huomata tasapainoisen kotoutumisen sijaan eristyvänsä puolisoistaan tai lapsistaan.

Alikehittyneessä roolissa toiminta vaatii erityisiä ponnisteluja, käyttäytyminen on ikään kuin harjoittelua. Muuttaja voi kokea noloutta tai häpeän tunnetta osaamattomuudestaan. Monet maahanmuuttajavanhemmat kokevat vaikeutta esimerkiksi kouluelämän tuntijan roolissa, mikä voi aiheuttaa häpeää ja jopa suutumusta. Jos vanhemmat eivät koe osaavansa ohjata lastensa valintoja ja tukea opiskelua, vanhempien ohjaava ote lapsiinsa katoaa ja alkaa olla vaikeaa nähdä oman roolinsa tärkeyttä oman tai lapsen tulevaisuuden tekijänä.

■ ■ *Toivoin, että lapsillani olisi hyvä elämä, parempi kuin minulla on ollut. Kotimaassani lapset keskustelevat vanhempiensa kanssa opiskelusta ja monet äidit ja isät neuvovat lapsiaan ammatin valinnassa. Täällä minä en edes tiedä... mitä ne kaikki ammatit, joista lapseni puhuu oikein ovat. En osaa neuvoa tai auttaa häntä, enkä edes tiedä mistä voisin kysyä. Usein toivon, että edes ymmärtäisin mistä hän puhuu."*

Puuttuvasta roolista puhutaan silloin, jos ihmisellä ei ole lainkaan käytössään tilanteen vaatimaan roolia. Esimerkiksi kotoutumisensa alussa olevalta voi puuttua kokonaan suomalaisessa yhteiskunnassa välttämätön, kirjallisen informaation omaksujan taito ja sitä kautta kyky ottaa vastuuta tästä asiasta. Tämä rooli voi puuttua siinäkin tapauksessa, että henkilö on luku- ja kirjoitustaitoinen. Länsimainen yhteiskunta kuitenkin edellyttää kirjallisen informaation hyödyntämistä ja tietoa jaetaan useimmiten kirjallisessa muodossa. Aikuisen maahan muuttaneen henkilön voi olla vaikeaa kokea itseään täysarvoiseksi yhteiskunnan jäseneksi, jos suuri osa informaatiota ei ole hänen saatavuttavissaan.

■ ■ *Kukaan ei kerro minulle mitään. Saan vain jatkuvasti postia ja lappuja ja lippuja koulusta ja päiväkodista. Kyllä minä osaan lukea, mutta kukaan ei oikeasti kerro minulle, mitä minun pitää tehdä."*

Keskustelu asiakkaan kanssa hänen kokemistaan rooliodotuksista lähtömaassa ja vastaanottavan yhteiskunnan eri yhteisöissä voi edesauttaa joidenkin käyttäytymisroolien muutosta kotoutumisprosessia vahvistavalla tavalla. Keskustelu rooleista ja niihin liittyvistä muutospaineista voi auttaa asiakasta myös tuomaan esiin perheenjäsenten välisiä kitkakohtia, joista muuten voi olla vaikea puhua. Keskustelun kautta voidaan mahdollistaa uudessa ympäristössä ja elämäntilanteessa paremmin toimivien toimintamallien omaksumisen.

ROOLIEN HIERARKIA

Roolien merkittävyys käyttäytymistä säätelevänä tekijänä nousee esiin tarkasteltaessa roolien hierarkkista rakennetta. Useimmiten vuorovaikutustilanteissa näkyväksi tulee vain tekoroolien taso. Vuorovaikutustilanteissa tulee siis puheeksikin useimmiten teot – mitä asiakas tekee tai ei tee tilanteessa. Jokaisen teon taustalla vaikuttavat kuitenkin merkittävämmät hierarkkiset tasot: tavoitteet ja motivaatiot. Roolipaletin tavoitteena on auttaa asiakasta ja ammattilaista hahmottamaan ja ymmärtämään näitä syvempiä, käyttäytymistä sääteleviä tasoja.

Motivaatiroolit muodostavat hierarkian ylimmän tason, keskuksen ja merkityksen sille, miten ja miksi yksilö haluaa toteuttaa elämänsä uudessa maassa. Motiivi johtaa toimintaan ja ohjaa sitä johonkin suuntaan. Alarooleiksi kutsutaan hierarkiaan seuraavia tasoja: tavoiteroolit ja teonroolit.

Tavoiteroolit ohjaavat toimintaa ja suuntaavat ihmisen valintoja ja tekoja motivaation sanelemana. Tavoiteroolit johtavat konkreettisiin tekoihin – siihen miten yksilö toimii eri tilanteissa ja vuorovaikutussuhteissa.

Teonroolit puolestaan toteutuvat konkreettisena toimintana – tekoina, joiden vaikutusta arvioidaan. Arvio voi vaikuttaa motivaatiorooleihin ja sillä perusteella saattaa syntyä uusia tekoja ohjaavia tavoitteita.

Usein muuttajan odotetaan muuttavan teon roolejaan – näkyvää toimintaansa – nopeasti ympäröivän yhteiskunnan odotusarvojen mukaiseksi. Esimerkiksi Suomessa vallitsevien lasten kasvatukseen liittyvien, odotusarvojen on toteuduttava maahan muuttaneen vanhemman toiminnassa välittömästi. Jos vanhempi noudattaa itselleen aiemmin tuttua kasvatuskoodistoa esim. kurituksen (fyysinen kurittaminen) tai vastuukasvatuksen osalta (liian nuori lapsi valvoo/ hoitaa nuorempia sisaruksiaan), on viranomaisten puututtava asiaan. Vanhempi veloitetaan muuttamaan teon roolejaan, vaikka motivaatioiden tasolla hän ei muutostarvetta ymmärrä, eikä tavoiteroolien tasolla näe siihen tarvetta. Oma toimintaa on vaikea muokata jos tavoiteroolien tasolla kohtaa vastoinkäymisiä tai motivaatiroolit menettävät merkityksensä. Koska motiivi ohjaa toimintaa, voi pelkkä teonrooli jäädä irralliseksi osaksi käyttäytymistä, jota yksilö ei sisäistä omasta halustaan tai tarpeestaan lähteväksi, toimintaa ja tavoitteita muokkaavaksi muutokseksi.

■ ■ *Hyvä on, te haluatte, että en lyö lasta (teko – lyöminen). Miten luulette, että voin viedä lapsen takaisin kotimaahani? (tavoite – paluu). Ihmisethän nauravat minulle ja sanovat, että olen huono isä (motiivi – olla hyvä isä)."*

MOTIVAATIO

- Syy selviytymiselle
- Merkitys elämälle uudessa maassa
- Elämän mielekkyys
- Johtaa toimintaan

TAVOITE

- Sanelee miksi ja minkälaisia valintoja tehdään

TEKO

- Toiminta, vaikutus

Motivaation merkitys muutoksessa

Ongelmatilanteissa tuttu toimintakoodisto voi muodostua uhaksi perheen yhtenäisyydelle ja kotoutumishalukkuudelle tai johtaa konfliktiin viranomaisten kanssa. Auttamalla kotoutumisvaiheessa olevia henkilöitä ymmärtämään roolimuu­tosprosessin merkityksen ja tukemalla muutosta sopivaan suuntaan voi ammattilainen merkittävästi vaikuttaa roolimutokseen motivaatiotasolta alkaen.

Kaikessa maahanmuuttotyössä haasteena on motivaatiroolien hahmottaminen, muutostarpeiden tunnistaminen ja asiakkaan sisäisen motivaation kautta tapahtuva muutosprosessien hyväksyminen. Jos roolien muutosprosesseja ei nähdä tai ymmärretä, voidaan ajautua tilanteeseen, jossa maahanmuuttaja ikään kuin teoreettisella tasolla toimii odotusarvojen mukaisesti, mutta motivaation ja tavoitteiden tasolla ei hyväksy tai torjuu uudenlaisen rooliodotuksen. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevien on tärkeää ymmärtää, että motivaatioprosesseille on annettava aikaa ja tilaa ennen kuin toiminnan tasolla näyttäytyvä muutos todella sisäistyy maahanmuuttajaperheen arkeen.

Kotoutujan Roolipaletti toimii hyvänä keskustelunavauksena tässä keskinäiseen ymmärrykseen ja maahanmuuttajan kotoutumiseen tähtäävässä ketjussa. Oman toiminnan selittäminen ja erilaisen roolikäyttäytymisen ymmärtäminen auttaa maahanmuuttaja-asiakasta sisäistämään suomalaisen yhteiskunnan ja työntekijöiden tapaa toimia. Sen lisäksi se voi auttaa työntekijää tarjoamaan sellaista tukea ja apua, josta asiakas kokee hyötyvänsä. On hyvä myös muistaa, että vuorovaikutustilanteessa jokainen työntekijä toimii maahanmuuttajataustaisen asiakkaan vastarooliparina ja vaikuttaa näin omalla käyttäytymisellään asiakkaansa motivaatiroolien muotoutumiseen sekä sitä kautta konkreettisiin teonrooleihin.

Kotoutuja joutuu jatkuvasti arvioimaan toimintaansa. Sellaiset roolit ja roolin mukainen käyttäytyminen, joka on lähtömaassa ollut luontevaa ja mutkatonta, joutuu joutuu tarkastelun kohteeksi. Kun sopivasti kehittyneet roolit muuttuvat sisäisiksi toimintakoodeiksi, jää oman toiminnan jatkuva arviointi ja muokkaaminen tarpeettomaksi.

Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi ja roolimutostarve on molempipuolinen. Ihmisten välisissä kohtaamisissa rooli-vastarooli parien vaikutus ylittää kaikkiin vuorovaikutussuhteen osapuoliin kaikilla roolihierarkian tasoilla. Asiakaskohtaamisissa on työntekijän huolellisesti arvioitava myös omia motivaatio-, tavoite- ja teonrooleja. Roolien puheeksi ottaminen työyhteisös-

sä, asiakaan kanssa ja esimerkiksi työnohjauksessa auttaa arvioimaan omien, sisäisten toimintakoodien näkyväksi tekemistä ja niiden vaikutusta asiakastyön prosessiin.

Kotoutujan Roolipalettiin on valittu kuusi roolia, jotka ovat erityisen muutospaineen alla. Kotoutujalta odotetaan erityistä elämänhallintaa uuden yhteiskunnan sisältämien uudenlaisten rooliodotusten omaksumiseksi.

Motivaatirooli	Tavoiterooli	Teonrooli
Perheenjäsen	Elämänkumppani, puoliso, lapsi, vanhempi, suvun jäsen	Perushoito, läheisyys, kasvatus, osallisuus/kuuluminen
Kulttuurinkantaja	Kulttuurin säilyttäminen, uuden kulttuurin omaksuminen	Uusien mahdollisuuksien etsiminen, tasapainon säilyttäminen, käsitysten muodostaminen oikeasta ja väärästä
Identiteetin rakentaja	Kielitaidon omaksuminen, ammatin taitaja, ihmisen suhdetoimija, etnisen identiteetin muokkaaja	Käyttäytymisnormisto, kommunikaatiotavat, työtavat
Yhteisöjen jäsen	Etnisen yhteisön, perheyhteisön, asuinyhteisön ja yhteiskunnan jäsenyys	Aktiivisuus, osallisuus, työ-, koulutus- ym. mahdollisuuksien hyödyntäminen
Muutoksen hallitsija	Selviytyjä, uuden oppija, sopeutuja	Elämänhallinnan tunteen säilyttäminen, oman muutostahdin säilyttäminen
Tulevaisuuden tekijä	Mahdollisuuksien tunnistaja, tiedon hankkija, oman perheen tulevaisuusvision rakentaja	Työn hankkiminen, talouden turvaaminen, elämän suunnittelu

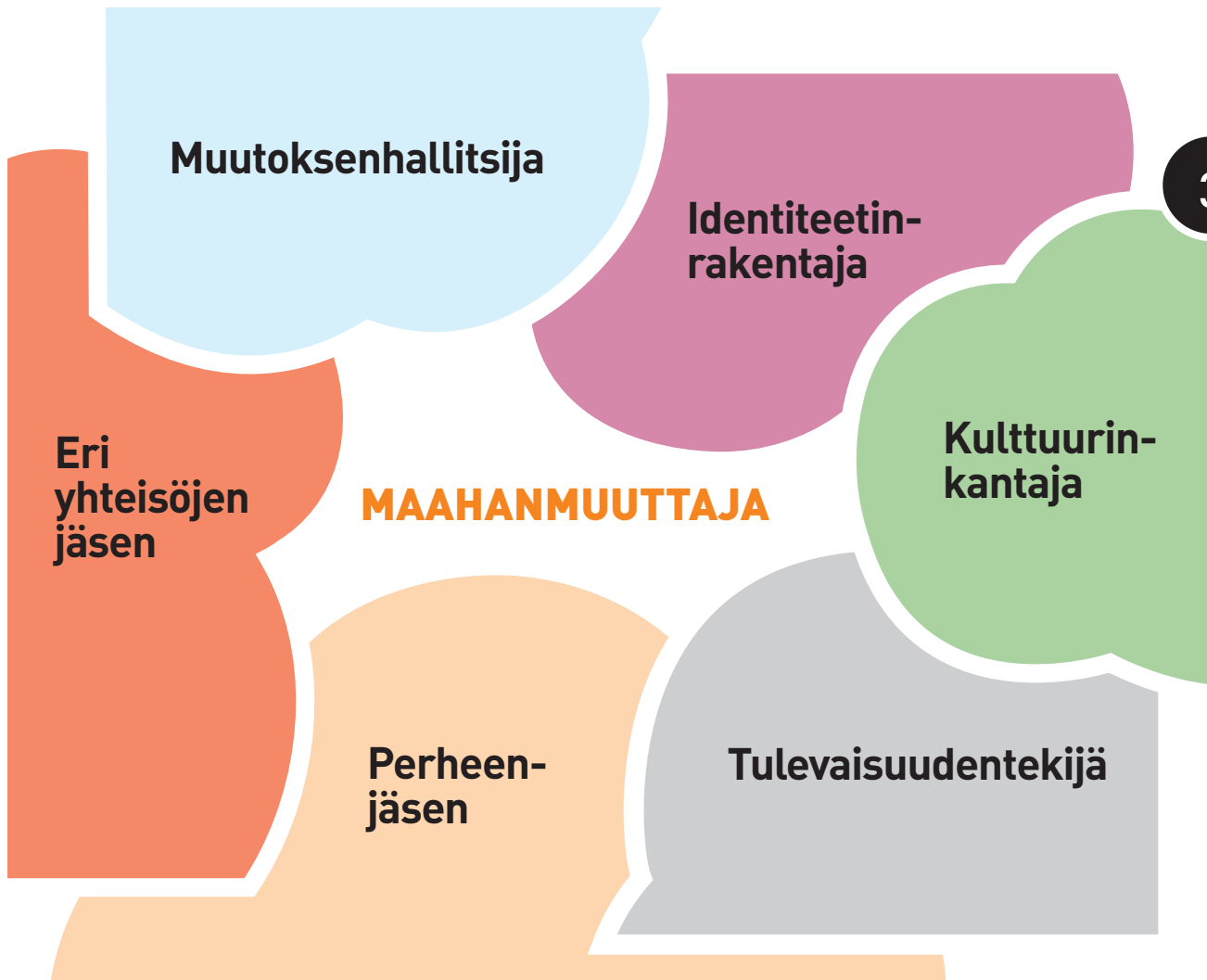
Roolipaletti

Roolipaletissa on nimetty kuusi keskeistä roolia, jotka joutuvat muutokseen maahanmuuton ja kotoutumisen seurauksena. Ylätason rooleja eli motivaatiorooleja ovat: *muutoksenhallitsija, identiteetinrakentaja, kulttuurinkantaja, perheenjäsen, yhteisöjäsenen ja tulevaisuudentekijät*. Jokainen motivaatiorooleista tuottaa lukuisia tavoite- eli alaroleja. Kaikki roolit limittyvät ja vaikuttavat toisiinsa.

Maahanmuuttaja joutuu tasapainoilemaan vähintään kahden kielen ja kahden tapa- ja käyttäytymisnormiston välillä. Nekin roolit, joiden toteutuminen on aiemmin tutussa ympäristössä toiminut, saattavat muuttaa luonnettaan. Uusien roolien omaksuminen ja ympäristön rooliodotuksiin sopeutuminen vie väistämättä aikaa ja vaatii harjoittelua – ja edellyttää muutoksenhallitsija-roolin vahvistumista. Kotoutuessa joutuu tekemään valintoja roolikäyttäytymisessä. Kotoutumiskokemus muokkaa käytössä olevaa roolia uuden yhteiskunnan odotusten suuntaan, mutta toisaalta myös muuttoa edeltävän yhteisön vaikutus roolikäyttäytymiseen säilyy. Tasapainon löytäminen näiden kahden erilaisen yhteisön vaikutuksen alla voi olla vaikeaa ja vie aikaa.

Usein muuttaja joutuu ottamaan erityisen voimakkaasti kantaa perheenjäsenroolinsa uudelleen muokkautumiseen. Yhteisöllisistä kulttuureista muuttavien aikuisten on vaikea ymmärtää yksilökeskeistä perhekulttuuria ja yksilön asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Perheen sisäiset rooliodotukset kuormittavat ja perheenjäsenten eritahtinen kotoutumisprosessi aiheuttaa ongelmia sukupolvien käyttäytymisodotusten ja -toiveiden välillä.

Identiteetinrakentajana yksilön on aloitettava moni asia alusta. On osattava solmia oma elämänhistoria nykyhetkeen, opittava uuden yhteiskunnan tapa toimia ja löydettävä oma paikkansa tässä maassa. Hankaluuksia voi erityisesti olla lapsilla ja nuorilla, jotka eivät omaa vankkaa tietoa ja historiaa lähtömaastaan eivätkä koe itseään tiettyyn etniseen ryhmään kuuluviksi, mutta heitä ei myöskään 'kelpuuteta' suomalaisiksi. Aikuisen identiteettiin vaikuttavat perheroolien lisäksi muun muassa työroolit, jotka saattavat uudessa kotimaassa joko puuttua kokonaan (työttömyys) tai joita voi joutua muokkaamaan voimakkaasti esimerkiksi uudelleen kouluttautumalla. Uusi ympäristö vaikuttaa identiteetin muotoutumiseen ja saattaa aiheuttaa kotoutujalle erilaisia roolipaineita kuin mihin hän on

osannut valmistautua. Esimerkiksi inkerinsuomalaisten, jotka ovat koko elinaikansa Venäjällä kantaneet etnisenä identiteettinään suomalaisuutta, joutuvat Suomessa kohtaamaan tilanteen, jossa ympäristö identifioi heidät venäläisinä.

Aikuinen kotoutuja haluaa useimmiten säilyttää kosketuksen omaan historiaansa ja kieleensä. Tehtävä ei ole aina helppo ja yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat asenteet vaikuttavat maahanmuuttajien mahdollisuuksiin ja myös rohkeuteen toimia kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi. Nuorille kotoutujille kosketus omaan etniseen taustaan välittyy useimmiten vanhempien kautta. Kulttuurinkantajan roolissa perinteiden säilyttäminen on vanhemmille yllättävän vaikea tehtävä, sillä sosiaalinen ympäristö ei tue maahanmuuttajan omaa kulttuuria kuten lähtömaassa. Uuden kulttuurin piirteiden omaksuminen taas edellyttää kielitaidon omaksumista ja sitä kautta uuden maan historiaan, tapoihin ja normistoon tutustumista. Jos perheessä perheenjäsenten välinen kulttuuritietous sukupolvien välillä muodostuu erilaiseksi on yhteentörmäyksiltä vaikea välttyä. Tapakulttuuri voi lähtömaassa poiketa suuresti suomalaisesta esimerkiksi puhuttelumuotojen ja kohteliaisuussääntöjen myötä ja entisenlaisen perhekkulttuurin säilyttäminen voi osoittautua vaikeaksi.

Monille maahan muuttaneille oma etninen yhteisö muodostuu uudessa kotimaassa tärkeäksi vertaisryhmäksi. Saman kulttuuri- ja kielitausta omaavat ihmiset ovat erinomaisia väyliä jakamaan kotoutumisen kokemusta ja sen aiheuttamaa myllerrystä niin yksilön kuin perheenkin elämässä. Mitä hallitummin kotoutuja pystyy jäsentämään kotoutumiseen liittyviä kokemuksiaan ja tunteitaan sekä ymmärtää muutoksen vaikutukset ja seuraukset, sitä helpompi hänen on hallita omaa käyttäytymistään ja sitä kautta myös hyväksyä itsessä, perheessä ja yhteisössä tapahtuvia prosesseja. Itseymmärryksen kautta mahdollistuu osallisuus myös muissa kuin omissa etnisissä verkostoissa ja elämänhallinnan tunne kasvaa osallisuuden myötä. Yhteisöjen jäsenyys mahdollistaa aktiivisen, osallistuvan roolin kotoutujalle, mikä vaikuttaa erityisesti kokemukseen omaan tulevaisuuteen aktiivisesti panostavasta, vaikuttamismahdollisuuksia omaavasta oman tulevaisuuden tekijästä. Etnisten vertaisryhmien toiminta tukee yhteisöllisyyttä ja tarjoaa samaistumisen kokemuksia kotoutujalle. Maahanmuuttokokemuksen jakaminen muiden samaa prosessia, vaikkakin ehkä eri vaiheessa elävien kanssa tarjoaa myös uusia perspektiivejä oman tulevaisuusvision hahmottamiseen.

Kotoutumisprosessin myötä aktivoituvat roolit saattavat vaikuttaa yksilötasolla muiden roolien hallintaan. Toisinaan joku rooleista ikään kuin valloittaa yksilön koko toiminnan ja ajatukset. Tällöin kyseinen rooli voi viedä kohtuuttomasti tilaa muilta rooleilta. Silloin puhutaan tilanteesta, jossa jotkut roolit ovat luontevassa käytössä, toiset saattavat jäädä kokonaan puuttumaan ja jotkut muodostuvat turhankin voimakkaiksi.

Kotoutuminen myllertää voimakkaasti yksilön roolikäyttäytymistä ja vaatii niin monenlaisten roolien muokkaamista, että tutummalta tuntuvat roolit voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Esimerkiksi vanhemmuuden roolin muutos voi tästä syystä tapahtua hitaammin tai jäädä kokonaan huomiotta. Lisäksi vastaroolipari, joka on yksi roolikäyttäytymistä muokkaava tekijä, saattaa puuttua siihen saakka kunnes lapsi aloittaa päivähoidon tai koulun. Maahanmuuttajaperheessä vallitsevat samat vanhemmuuden tavoiteroolit kuin ennenkin, sillä yhteiskunnan rooliodotusten vaikutus ei välttämättä yllä perheen sisäisiin motivaatiotekijöihin ennen kuin perhe saa kosketuksen suomalaiseseen kasvatuskulttuuriin.

Myönteisen, kotoutumista tukevan roolimuuosprosessin kannalta oleellista on se minkälaisia rooli – vastaroolipareja vuorovaikutustilanteissa muodostuu. Merkittävää on myös käytettävissä olevien roolimallien ja toimintatapojen mää-

rä. Mitä enemmän roolimalleja ihmisellä on käytössään sen joustavammin hän kykenee kyseisessä roolissa toimimaan. Yksinkertaistettuna voidaan ajatella, että mitä enemmän maahanmuuttajalla on kontakteja erilaisiin ihmisiin, sen enemmän hänellä on malleja muutosprosessin käsittelyyn. Ammattilaisen on tärkeää muistaa, että hän omalla roolikäyttäytymisellä vaikuttaa väistämättä myös vastaroolin toimintaan ja motivaatioihin.

Kuuden roolin lista ei varmastikaan ole kattava vaan, vaan rooleja voi olla tilanteesta riippuen muitakin. Voidaan kuitenkin sanoa, että mitä paremmin yksilö kykenee jäsentämään maahanmuuttoon liittyviä kokemuksiaan ja tunteitaan sekä ymmärtää muutoksen vaatimukset ja seuraukset, sen helpompi hänen on hallita uusia roolejaan ja omaa kotoutumistaan. Kotoutuminen tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että hyväksyy itsessään, perheessään ja ympäristössään tapahtuvia muutosprosesseja. Itseymmärryksen kautta mahdollistuu osallisuus myös muissa kuin omissa etnisissä yhteisöissä ja elämänhallinnan tunne kasvaa osallisuuden myötä.

Seuraavilla aukeamilla esitellään vielä kotoutujan kuusi motivaatioroolia yksi kerrallaan. Jokaiseen rooliin käsittelyyn on annettu vihjeitä keskusteluaiheista. Mukana on myös tehtävä, jonka avulla motivaatioroolin toteutukseen mietitään tavoitteita ja tavoitteiden saavuttamiksi sopivia tekoja. Näiden lisäksi voidaan yhdessä asiakkaan kanssa listata, missä, kenen kanssa tai kenen järjestämään toimintaa hän voisi osallistua tai mistä hän voisi saada apua tai tukea tietyn tavoitteen saavuttamiseen liittyvän teon tai tekojen toteuttamiseen. Jokaisesta kaaviosta voidaan ottaa kopio ja täyttää yhdessä asiakkaan kanssa. Keskusteluihin on hyvä varata riittävästi aikaa ja tarvittaessa käyttää tulkkia.

MUUTOKSENHALLITSIJA

Elämän varrella kohdataan monia erilaisia muutoksia. Tällaisia ovat esimerkiksi työpaikan vaihtaminen, muutto uudelle paikkakunnalle, vauvan syntyminen, avioero ja oma tai läheisen ihmisen vakava sairastuminen. Vaikka ne ovat melko tavanomaisia elämänkulkuun liittyviä muutoksia, niihin liittyy stressiä ja selviytyminen vaatii tiettyjä ponnisteluja. Maasta toiseen muuttaminen on merkittävä sosiokulttuurinen muutos, johon liittyy aina stressin kokemuksia. Maahanmuutossa asuinympäristö, kieli ja kulttuuri muuttuvat. Elämä uudessa yhteiskunnassa, erilaiset arvot ja vieras käyttäytymiskoodisto ovat haasteellisia kohdata ja kuluttavat voimavaroja. Yleisesti stressaavan tilanteen sietoon ja siitä selviytymiseen vaikuttavat aiemmat elämänmuutoskokemukset, erityisesti mahdolliset traumakokemukset, sosiaalinen tuki ja tulevaisuusvisiot.

Maahanmuuton myötä elämässä tapahtuu paljon ja nopeasti. Uuden yhteiskunnan asettamia roolimuuotosodotuksia on vaikea etukäteen ennakoida ja niiden kohtaaminen voi tuntua äkkiseltään vaikealta. Aiemmin tutut ja sisäistetyt roolit voivat uudessa sosiaalisessa ympäristössä menettää merkityksensä. Monet hyvin toimineet roolit saattavat myös muuttaa luonnettaan. Esimerkiksi ikääntyvien kotoutujien voi olla vaikea ymmärtää, että aiemmin tärkeällä neuvonantajan ja elämänopettajan roolilla ei olekaan samaa merkitystä uudessa maassa, kun yhteiskuntatuntijan rooli puuttuu.

Kotoutumishaasteiden keskellä muutoksenhallitsijan rooli korostuu. Monien samanaikaisten muutosten hallitseminen on haastavaa. Joku voi asettua vastustamaan kaikkea muutosta, toinen taas heittäytyy kriiikittömästi kaikkeen uuteen. Muutoksen hallinta, tasapainon löytäminen vanhan ja uuden välillä, omien voimavarojen hahmottaminen, motivaatio ja vuorovaikutus ovat avaimia hyvään kotoutumiseen. Kotoutuminen edellyttääkin sopivasti kehittynyttä muutoksenhallitsijan roolia.

1. KESKUSTELE ASIAKKAASI KANSSA ERILAISISTA ELÄMÄN MUUTOKSISTA.

Vinkkejä keskusteluun:

- millaisia elämänkulkuun liittyviä muutoksia on asiakkaan elämässä ollut
- miltä muutosten kohtaaminen on tuntunut
- millaiset asiat auttavat asiakasta rentoutumaan stressaavassa tilanteessa yleensä?
- onko asiakas saanut kotimaassaan apua muutosten käsittelyssä
- onko hänen kotimaassaan viranomaisia tai perheen ulkopuolisia auttavia tahoja
- miten perheessä / suvussa suhtaudutaan erilaisiin muutoksiin?
- mitkä asiat ovat Suomessa yllättäneet, mietityttäneet
- miten hänen kotimaassaan olisi tuettu toisesta maasta muuttavaa
- millaisia muutoksia asiakas on itsessään / puolisoissaan / lapsissaan / maanmiehissään huomannut
- onko asiakas huomannut jotain sellaisia muutoksia itsessään tai perheessään, jotka tuntuvat pelottavilta tai uhkaavilta
- jos asiakas voisi muuttaa sinun toiminnassasi jotain, mitä hän muuttaisi
- Jatka kysymysten pohjalta yksityiskohtaisempaa keskustelua. Esimerkiksi miten perheessä suhtaudutaan erilaisiin muutoksiin: kenelle perheessä /suvussa kerrotaan muutoksista, ketkä perheenjäsenet osallistuvat keskusteluun, onko perheessä tapana neuvoa ja antaa ohjeita. Jos ohjeita annetaan, pitääkö niitä noudattaa.

2. Täyttäkää yhdessä alla olevaa kaaviota. Tarkoituksena keskustella asiakkaan tavoitteista ja ideoida niitä tekoja, joilla tavoitteisiin päästään. Myös mahdollisen tuen tai toiminnan tarjoajan miettiminen

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
Soittaa opettajalle itse	Otan selvää puhelinnumerosta	Naapurilta
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

IDENTITEETINRAKENTAJA

Identiteetinrakentajan roolissa yksilön on aloitettava moni asia alusta. On osattava solmia oma elämänhistoria nykyhetkeen ja hyväksyttävä elämänkaareen liittyvät tapahtumat ja omat valinnat.

Minäkäsitykseen sisältyvät kaikki ajatukset, tunteet, elämykset, havainnot, tiedot, taidot, uskomukset, mielikuvat, kuvitelmat, toiveet ja teot, jotka yksilö liittää itseensä, kykyihinsä ja ihmissuhteisiinsa. Minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristön, erityisesti itselle tärkeiden ihmisten kanssa. Se muodostuu tietoisista ja tiedostamattomista osa-alueista ja se ohjaa käyttäytymistä, pitää psyykkisesti tasapainossa ja auttaa antamaan merkityksen kokemuksille. Minäkäsitys muodostaa persoonallisuuden ytimen, suhteellisen pysyvän käsityksen itsestä.

Minäkäsitys voidaan jakaa neljään osa-alueeseen: sosiaaliseen, emotionaaliseen, fyysis-motoriseen ja kognitiiviseen minäkuvaan. Sosiaalinen minäkuva pitää sisällään yksilön käsitykset vuorovaikutussuhteistaan. Emotionaalinen minäkuva heijastaa yksilön käsityksiä luonteestaan ja muista persoonallisista ominaisuuksista. Fyysis-motorinen minäkuva sisältää mm. yksilön ruumiinkuvan, käsityksen ulkoisesta olemuksesta ja itsestään liikkuvana yksilönä. Kognitiivinen minäkuva kattaa käsityksen omista kyvyistä ja älykkyydestä.

Identiteetti on yksi eniten käytettyjä minään liittyviä käsitteitä. Se tarkoittaa minäkuva, yksilöllisyyttä ja kaikkea mikä synnyttää kokemuksen yhtenäisestä, erityisestä, ainutlaatuisesta minästä. Identiteetti tarkoittaa myös kollektiivista, ryhmään kuulumisen tunnetta, käsitystä siitä kuka on ja mihin kuuluu. Lisäksi identiteetillä tarkoitetaan kokemusta pysyvyydestä, jatkuvuudesta, samana olemisesta - pyrkimystä olla identtinen itselleen.

Maahanmuutossa aikaisempi käsitys itsestä joutuu uudelleenarvioinnin kohteeksi. Aiemmin hyvin hallitut osaamistaidot saattavat kadota.

1. VINKKEJÄ KESKUSTELUUN:

- kokeeko asiakas kuuluvansa johonkin (kulttuuriin, maahan, ihmisryhmään jne)
- millaisissa asioissa asiakas on taitava, mitä hän osaa?
- kerro mitä taitoja sinä olet havainnut tai mitä sinä olet huomannut hänen osaavan
- nimetkää yhdessä sellaisia arkisia taitoja, joita ei niin usein huomioida, mutta joissa voi olla taitava (esim. ruuanvalmistaja, lasten huomioija, auton ajaja, roskien viejä, kuuntelija tms.)
- miten asiakkaasi kulttuurissa on tapana antaa palautetta toiselle
- miltä asiakkaastasi tuntuu, jos hän saa myönteistä / kielteistä palautetta
- millaisia asioita asiakas osasi hyvin kotimaassaan (esim. aktiivinen keskustelija, neuvonantaja, taitava leikkijä tms.)
- keskustelkaa siitä, millaisia uusia taitoja on asiakkaan pitänyt opetella ja miltä uusien asioiden opettelu tuntuu

2. TEE ASIAKKAASI KANSSA ITSETUNTOHARJOITUS

Kerro asiakkaastasi positiivisia asioita, joita olet hänessä huomannut. Sano, että asiakkaasi tehtävä on vain kuunnella, hän ei saa vastata sinulle mitään, eikä keskeyttää sinua. Lopuksi kysy, miltä asiakkaasta tuntui vain kuunnella. Keskustelkaa positiivisen palautteen merkityksestä itsetunnolle ja käsitykselle itsestä. Voit myös kysyä, miten asiakkaan perheessä huomioidaan eri perheenjäsenten taitoja, onko perheessä tapana antaa positiivista palautetta toisilleen, millaisia osaamistaitoja perheessä arvostetaan

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
Päästä ammattitaitoani vastaavaan työhön.	Menen kohdennetulle kielikurssille.	Työvoima-toimistosta
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

KULTTUURINKANTAJA

Kulttuurinkantajan roolissa on analysoitava oman kulttuurin sisältöjä ja mietittävä mitä omasta kulttuuristaan haluaa säilyttää uudessa kotimaassa. Lisäksi on ratkaistava miten säilyttää ja siirtää kulttuurista osaamista seuraaville sukupolville. Samalla on tutustuttava uuteen kulttuuriin ja pohdittava, millaisia asioita uudesta kulttuurista haluaa tai voi omaksua. Kulttuuriseen kompetenssiin on kiinnitettävä totuttua enemmän huomiota.

Kulttuuria voidaan tarkastella monien eri ulottuvuuksien kautta. Etnisen, kansallisen ja alueellisen kulttuurin lisäksi voidaan puhua ikäryhmäkulttuurista tai sukupuolikulttuurista, erilaisten organisaatioiden kulttuurista tai ammatillisesta kulttuurista. Kulttuurikäsitteitä voidaan tarkastella myös erilaisten arvolähtöisten perusteiden kautta (esim. kulttuuri, jossa epävarmuutta siedetään – epävarmuutta vältetään).²

Kulttuuriin liittyvät tavat, perinteet ja arvot voivat olla erilaisia. Vuorovaikutuskulttuureissa voi olla suuriakin eroja. Kahden kulttuurin yhdistäminen saman katon alle on haaste. Kulttuurin säilyminen sukupolvien ketjussa on vaativa tehtävä, sillä suomalainen kulttuuri ei automaattisesti tue maahanmuuttajien omaa kulttuuria. Kulttuuri muuttuu, kehittyy ja muotoutuu jatkuvasti, joten siirtyminen oman kulttuuriympäristön ulkopuolelle vaikeuttaa ajan myötä myös itselle tutun lähtökulttuurin hahmottamista.

Uuteen kulttuuriin tutustuminen edellyttää kielitaidon omaksumista ja sitä kautta uuden maan historiaan, tapoihin, käyttäytymisnormistoon tutustumista. Samalla olisi tärkeää säilyttää yhteys omaan kulttuuriseen perintöön. Uuden kulttuurisen todellisuuden rakentaminen on perheille haastavaa. Lapset omaksuvat erilaisia kulttuuria arvoja ja normeja ympäröivästä kulttuurista, heidän käyttäytymiskoodistonsa muuttuu eivätkä he aina tunnista rooliaan kahden kulttuurin kantajana.

²Schwartz S. San Diego: Academic Press (1992) Universals in the content and structure of values.

1. VINKKEJÄ KESKUSTELUUN:

- pyydä asiakasta kertomaan, mitä hän arvostaa omassa lähtökulttuurissaan ja mitä suomalaisessa kulttuurissa
- millaiset asiat suomalaisessa kulttuurissa tuntuvat uusialta tai vierailta
- mitä asiakas tiesi suomalaisesta kulttuurista ennen maahan muuttoa
- miten asiakkaan mielestä lapset yleensä omaksuvat kulttuurisia arvoja, tapoja, käyttäytymistä
- miten asiakkaan kotona ylläpidetään kulttuurisia perinteitä
- onko perheessä mitään suomalaisen kulttuurin mukaisia tapoja
- millaisia asioita suomalaisesta kulttuurista asiakkaasi haluaisia oppia tai ymmärtää

2. PYYDÄ ASIAKASTA TÄYDENTÄMÄÄN LAUSEITA YHDELLÄ SANALLA

Suomalaiset ovat

Lähtömaasta muuttaneet ovat

Lähtömaassa asuvat olivat

Opettajat (tai joku muu ammattiryhmä) ovat

Lapset ovat kotimaassani /Suomessa

Voit keksiä täydennettäviä lauseita sen mukaan, millaiset aihepiirit vaikuttavat olevan tärkeitä asiakkaallesi. Täydennystehtävän jälkeen keskustelkaa stereotyyppisistä käsityksistä erilaisista ihmisistä. Stereotypiat voivat liittyä esimerkiksi kulttuuriin, ammattiin, asemaan, uskontoon.

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
Lapset oppivat kotimaan ruokakulttuuria.	Laitan perinneruokia kotona	Etninen järjestö
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

PERHEENJÄSEN

Usein maahanmuuttaja joutuu ottamaan erityisen voimakkaasti kantaa perheenjäsenen roolinsa muokkautumiseen. Maahanmuuttajan aiemmat kokemukset sukulaissuhteista, puolisoiden välisistä suhteista, naisen ja miehen rooleista perheessä sekä lasten oikeuksista ja velvoitteista ovat usein erilaiset kuin mihin suomalaisessa yhteiskunnassa olemme tottuneet.

Keskustelu perheenjäsenen roolista asiakkaan kanssa on usein työntekijälle rikastuttava kokemus. Suomessa perheestä puhuttaessa tarkoitamme ydinperhettä – vanhempia ja heidän alaikäisiä lapsiaan. Maahanmuuttaja sisällyttää usein perheeseensä paljon laajemman joukon ihmisiä. Asiakastyössä on tärkeää ottaa puheeksi mm. se, kuinka laajasta joukosta ihmisiä asiakas kokee olevansa jollain tasolla vastuussa tai velvollinen ”raportoimaan” elämästään Suomessa.

Aikuisten suhde omiin vanhempiinsa jää usein näkymättömäksi työntekijälle. Erityisesti lastenkasvatukseen sekä terveydenhoitoon liittyvissä kysymyksissä muuallakin asuvien isovanhempien tai sukulaisten rooli voi olla merkittävä. Aikuinen Suomessa asuva muuttaja ei aina kykene sitoutumaan hoito- ja kasvatussuosituksiin, jos hän ei saa hyväksyntää asialle omilta sukulaisiltaan. Keskusteluissa onkin syytä kysyä sukulaisten osallisuutta ja tarvittaessa yhdessä asiakkaan kanssa pohdittava, miten suomalaisten hoitokäytäntöjen mukaiset ohjeet tulisivat ymmärrettäviksi myös muualla asuville sukulaisille.

Erityisesti patriarkaalisista kulttuureista tuleville on haasteellista ymmärtää Suomessa vallitsevaa tasa-arvokulttuuria. Naisen ja miehen rooli perheessä muuttuu – tai ainakin sen odotetaan muuttuvan. Kotimaassaan perheen taloudellisesta toimeentulosta vastannut mies saattaa kokea vieraaksi suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvokulttuurin. Osallistuminen kotitöihin ja lastenhoitoon ei aina ole niin itsestään selvää kuin voisi olettaa. Toisaalta myöskään naisten ei aina ole helppoa ”päästää” miestä omalle vastuualueelleen.

Lasten asema perheessä muuttuu myös. Usein lapsille avautuu päiväkodin, koulun ja kavereiden kautta nopeasti ikkuna suomalaiseen yhteiskuntaan. Perheen aikuiset, jotka aiemmin ovat olleet lapsen tärkeimpiä tiedonlähteitä, eivät sitä enää muuttuneessa tilanteessa ole. Pahimmassa tapauksessa lapsesta tulee vanhempiensa informaatiolähde ja yhteiskuntataitojen opettaja.

1. VINKKEJÄ KESKUSTELUUN:

- pyydä asiakasta kertomaan perheestään / sukulaisistaan lähtömaassa
- miten heihin pidetään yhteyttä
- miten iältään vanhempiin ihmisiin suhtaudutaan
- ketä perheen / suvun jäseniä asiakkaan lapset tuntevat
- millaisia tehtäviä mies / nainen lähtömaassa yleensä tekee kotona
- miten lapsia hoidetaan lähtömaassa
- mikä on lasten rooli perheessä
- kasvatetaanko tyttöjä ja poikia samalla tavalla
- miten lasta ohjataan ymmärtämään oikean ja väärän ero

2. VOITTE LAAJENTAA KESKUSTELUA YKSITYISKOHTAISempiin TEEMOIHIN

Esimerkiksi: *Miten ohjataan lasta ymmärtämään oikean ja väärän ero. Tästä voitte jatkaa keskustelua: Millaisia tehtäviä lapsi tekee kotona? Minkä ikäisenä? Miten lasta huomioidaan kun hän toimii oikein? Kuka ja miten lasta ojennetaan /rangaistaan jos hän toimii väärin? Osallistuvatko isovanhemmat /sukulaiset lapsen hoitoon/ kasvatukseen?*

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
En käytä fyysistä kuritusta	Osallistun vanhemmille suunnattuun ryhmätoimintaan	Päiväkot
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

ERI YHTEISÖJEN JÄSEN

Yhteisöjenjäsen-roolissa on kysymys liittymisestä ja osallisuudesta eri yhteisöissä. Tarve liittyä muihin ihmisiin on luontainen kaikille etnisestä taustasta riippumatta. Osallisuuden kokemus ja tunne luontevasta kuulumisesta erilaisiin yhteisöihin ovat ratkaisevia kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Maahan muuttaneen elämään vaikuttavat monet erilaiset yhteisöt. Lähtömaan yhteisö omine odotuksineen, toiveineen ja tavoitteineen ulottuu Suomeenkin. Maahanmuuttoa edeltäneet yhteisöt sekä kotimaahan jäänyt perhe ja suku voivat vaikuttaa muuttajan mahdollisuuksiin ja halukkuuteen liittyä uusiin yhteisöihin Suomessa.

Monelle maahanmuuttajalle etninen yhteisö muodostuu myös uudessa kotimaassa tärkeäksi vertaisryhmäksi. Saman etnisen taustan omaavat ihmiset voivat jakaa ja helpottaa maahanmuuttokokemusta ja sen aiheuttamaa myllerrystä niin yksilön kuin perheenkin elämässä. Etnisten vertaisryhmien toiminta tukee yhteisöllisyyttä ja tarjoaa samaistumisen kokemuksia.

Suomalainen toimintakulttuuri on maailmanlaajuisestikin vertailtuna poikkeuksellisen yksilökeskeinen. Haasteeksi voi muodostua pääsy suomalaisiin yhteisöihin. Aiemmin opitut toimintatavat eivät ehkä autakaan liittymisessä esimerkiksi asuinympäristön yhteisöön. Tarvitaan uudenlaisia teonrooleja yhteisöihin pääsemiseksi.

Suomalaiset yhteisöt saattavat muuttajasta tuntua torjuvilta. Suomessa yhteisöissä arvostetaan yksilön aloitteellisuutta. Monet muuttajat tulevat yhteisöllisistä kulttuureista, joissa uusi tulija otetaan mielenkiinnolla vastaan tai jopa haetaan mukaan. Yksilöltä ei odoteta niin suurta oma-aloitteisuutta yhteisöön liittymiseksi, pikemmin yhteisö toimii aloitteellisesti tulijan vastaanottamiseksi. Jos kukaan ei äidin tullessa hiekkalaatikolle tai vanhempainiltaan aloita hänen kanssaan keskustelua, saattaa osallistumista tavoitteleva yritys kilpistyä vastaanottavan yhteisön hiljaisuuteen ja aloitteen odotteluun.

1. VINKKEJÄ KESKUSTELUUN:

- miten ns. luonnolliset ryhmät asiakkaan kotimaassa yleensä muodostuvat (esim. tapaavatko vanhemmat toisia vanhempia koulussa / päiväkodissa, miten saman talon asukkaat ovat yhteydessä toisiinsa jne.)
- miten ryhmään pääsee mukaan
- onko asiakas ollut joidenkin tällaisten ryhmien jäsen
- pitääkö asiakas yhteyttä kotimaahan jääneisiin ryhmiin
- millainen vaikutus erilaisilla ryhmillä on asiakkaan elämään Suomessa
- onko jotain sellaista ryhmää johon hän tuntee kuuluvansa
- millaisia kokemuksia asiakkaalla on suomalaisista ryhmistä

2. VOITTE LAAJENTAA KESKUSTELUA RYHMIEN DYNAMIIKASTA

Esimerkiksi: *Miten ryhmä vaikuttaa lapsen /nuoren elämään, miten erilaisiin ryhmiin pääsee mukaan. Onko perheessä keskusteltu millaisiin ryhmiin voi mennä mukaan? Kuka päättää millaisiin ryhmiin osallistuminen on hyvä/ huono asia? Onko kaikilla perheen jäsenillä mahdollisuus osallistua erilaisiin ryhmiin?*

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
Tutustua oman asuinalueen muihin vanhempiin	Menen leikkipuistoon	Leikkipuiston henkilökunta
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

TULEVAISUUDENTEKIJÄ

Hyvän tulevaisuuden mahdollistaminen itselle ja perheelle uudessa maassa edellyttää uusien polkujen etsimistä. Tulevaisuuden visiointi uudessa ja oudossa ympäristössä on haasteellista ja edellyttää mahdollisuuksien ja uhkien realistista tarkastelua. Erityisen haasteellista tulevaisuuden visiointi on niissä perheissä, joissa on jouduttu lähtemään kotimaasta kriisin vuoksi. Monille tulevaisuuden visioon liittyy kuva paluusta lähtömaahan.

Myönteisten ja realististen tulevaisuuskuvien luominen mahdollistaa positii-visen kotoutumisen. Jos tulevaisuus jostain syystä näyttää uhkaavalta (esim. kielteinen turvapaikkapäätös, vanhemmuuden menetys, työttömyys tms.) voi kotoutumisprosessi hidastua tai jopa epäonnistua. Riskinä on fiksoituminen menneeseen ja kaiken uuden kokeminen uhkana.

Mahdollinen paluu kotimaahan tai ajatus siirtymisestä johonkin toiseen maahan vaikuttaa vaikuttaa niihin motivaatioihin, joiden varassa tulevaisuutta suunnitellaan ja tehdään ratkaisuja. Vallitsevat tulevaisuusvisiot vaikuttavat perheen jäsenten valintoihin. Epävarmuus tulevaisuudesta tai vanhempien hyvin erilaiset tulevaisuuskuvat vaikuttavat kaikkiin perheen jäseniin.

■ ■ *Vanhempani haluavat, että opiskelen lääkäriksi. Opintojenohjaaja on kuitenkin ehdottanut minulle ammattikoulua, sillä arvosanani eivät riitä lukioon. Äiti sanoo, ettei minusta ole mitään hyötyä kotimaalleni kun palaamme sinne. Häpeän itseäni, enkä halua edes tavata sukulaisiani.”*

Maahanmuuttokokemuksen jakaminen muiden samaa prosessia, vaikkakin eri vaiheessa, elävien kanssa tarjoaa usein uusia perspektiivejä oman tulevaisuuskuvan hahmottamiseen. Monet saavat näistä kokemuksista vertaistensa kanssa tietoa ja rohkeutta lähestyä vastaanottavan yhteiskunnan sosiaalisia verkostoja ja instituutioita.

1. VINKKEJÄ KESKUSTELUUN:

- kysy asiakkaalta millaisena hän näkee elämänsä viiden, kymmenen, viidentoista vuoden päästä
- millaisena hän näkee lastensa /puolisonsa viiden, kymmenen, viidentoista vuoden päästä
- mitä asiakas toivoo, mistä haaveilee
- millaista tulevaisuutta asiakas toivoo lapsilleen
- millaista häntä 10 – 20-vuotta vanhempien ihmisten elämä on asiakkaan lähtömaassa

2. NÄYTÄ ASIAKAALLE MITEN VOI LUODA OMAN TULEVAISUUSKARTAN.

Kirjoita keskelle A4-arkkia asiakkaan nimi. Pyydä häntä nimeämään erilaisia tulevaisuuteen liittyviä toiveita (esim. työ /opiskelupaikka, parisuhde, muutto, uusi auto, kielitaito, lapsi yliopistossa). Toiveet voivat olla hyvin yksityiskohtaisia (auto) tai laajempia (kielitaito). Kirjoita jokainen toive omaan lokeroonsa asiakkaan nimen ympärille. Pohtikaa yhdessä mitä pitää tapahtua / tehdä, jotta kyseinen toive toteutuu.

Tavoite	Teot	Mistä tukea?
Lapsellani on hyvä itsetunto	Opettelen positiivisen kannustuksen menetelmiä	Vertaisryhmä
1.....		
.....		
.....		
2.....		
.....		
.....		
3.....		
.....		
.....		

[illegible]

VÄESTÖLIITON MONIKULTTUURISEN OSAAMISKESKUKSEN JULKAISUJA

DVD: LAPSUUDEN MONTA KIELTÄ

Maahanmuuttaja taustaisille vanhemmille ja varhais- kasvatuksessa työskenteleville ammatilaisille

■ DVD antaa vanhemmille vinkkejä, miten arjessa voidaan tukea lapsen äidinkielen säilyttämistä ja kehittymistä. DVD on

havainnollinen työväline käytettäväksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuuskeskusteluissa tai vanhempainilloissa. DVD esittää somalin-, kurdin-, venäjän-, arabian-, englannin- ja albanian-kielillä arkipäivän tilanteita, joissa omaa äidinkieltä ja välitöntä vuorovaikutusta käyttäen voidaan vahvistaa lapsen kielen kehitystä. Materiaalin toinen osa havainnollistaa varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, miten arkipäivän tilanteita esimerkiksi päiväkodissa voidaan käyttää suomenkielen opettamiseen muunkielisille lapsille.

Tilaukset: puh. (09) 2280 5136 tai
Väestöliiton nettikaupasta www.vaestoliitto.fi

MONIKULTTUURISET VERTAISTUENRYHMÄT

- ryhmämalli pikkulapsiperheiden vanhemmille

■ Vertaistuenryhmien tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajataustaisten vanhempien vanhemmuutta tiedon ja vertaistuen avulla. Monikulttuuriset vanhempien vertaistuenryhmät ovat kotouttavaa, ennaltaehkäisevää toimintaa.

*Soveltuu työkaluksi mm. neuvoloiden, päiväkotien, leikki-
puistojen, kielikurssien, projektien ja yhdistysten toimintaan.*

MONIKULTTUURISET VERTAISTUENRYHMÄT

- ryhmämalli kouluikäisten lasten vanhemmille

■ Sarjan toinen osa keskittyy erityisesti lapsen koulunkäynnin tukemiseen kotona sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön vahvistamiseen.

Soveltuu mm. koulujen, kielikurssien, projektien ja yhdistysten työvälineeksi.

Tilaukset: puh. (09) 2280 5136 tai Väestöliiton nettikaupasta
www.vaestoliitto.fi

LASTENKASVATUSVIHKOKSET MAAHANMUUTTAJAVANHEMMILLE

■ Väestöliiton Monikulttuurinen osaamiskeskus on julkaissut lastenkasvatusvihkoksia albanian-, arabian-, somalin-, kurdin- ja venäjänkielillä.

Vihkosista vanhemmat saavat vinkkejä myös siihen, miten he voivat tukea lapsiaan koulunkäynnissä ja miten suhtautua lapsen käyttäytymiseen liittyviin pulmiin. Vihkoset ohjaavat vanhempia myös hakemaan tukea ja apua erilaisissa ongelmatilanteissa.

Vihkosia voi tilata postimaksua vastaan numerosta (09) 2280 5143 tai sähköpostitse osoitteesta kotipuu@vaestoliitto.fi.

Yllämainittuja kieliversioita voi myös tulostaa kotisivuiltamme www.vaestoliitto.fi > monikulttuurisuus. Lisäksi kotisivuiltamme löytyy versiot myös suomen- ja burmankielellä sekä selkosuomeksi.

Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.)

OLEMME MUUTTANEET

Näkökulmia maahanmuuttoon, perheen kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin

■ Kirjassa yhdistetään uudella tavalla tutkimustietoa ja vankkaa ammatillista osaamista. Se antaa tietoa ja taitoa maahanmuuttajia kohtaaville opetus-, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille sekä kaikille, jotka haluavat ymmärtää maahanmuuttajaperheiden elämää ja arjen haasteita.

Painos loppunut. Tulostettavissa kotisivuiltamme
www.vaestoliitto.fi > monikulttuurisuus

VERTAISTUKEA RYHMÄSSÄ -DVD

■ VePa Vertaistukea pakolaisille -hankkeen tuottama DVD

kuva kotoutumisen haasteita ja vertaistuen ryhmätoimintaa haastattelujen ja havainnoinnin avulla. DVD:tä voidaan käyttää koulutusmateriaalina ja keskustelun avauksena koulutuksissa ja muissa tilaisuuksissa.

DVD on tekstitetty suomeksi, ja sitä voi tilata osoitteesta [kotipuu\(at\)vaestoliitto.fi](mailto:kotipuu(at)vaestoliitto.fi)

Suomalainen yhteiskunta on monelle maahan muuttaneelle vieras ja vaikeasti ymmärrettävä. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat.

Kotoutumista on vaikea määritellä ja sen vuoksi myös mitata. Ulkoisesti samassa tilanteessa yksi maahanmuuttajataustainen henkilö voi kokea olevansa hyvin kotoutunut, kun taas toinen ei koe kotoutuneensa lainkaan. Maahanmuuttajilla on erilaisia kotoutumisen valmiuksia, jotka johtuvat esimerkiksi iästä, sosiaalisista verkostoista, koulutuksesta, aikaisemmista elämäkokemuksista ja muuttoon johtaneista syistä. Erittäin keskeisessä roolissa on myös maahan muuttaneen henkilön motivaatio ja aktiivisuus tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Väestöliiton Monikulttuurisessa osaamiskeskuksessa luotu työmalli Kotoutujan Roolipaletti perustuu osaamiskeskuksen käytännön työssä saatuihin kokemuksiin kotoutumisen haasteista. Roolipaletti on tarkoitettu työvälineeksi ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat Suomeen muuttaneita ihmisiä. Roolipaletti tukee työntekijää maahanmuuttajan yksilöllisen tilanteen hahmottamisessa sekä tarjottavan tuen kohdentamisessa. Samalla työskentely tukee maahanmuuttajaa oman elämänmuutoksen hahmottamisessa siten, että painopisteinä ovat arjen taitojen ja elämänhallinnan sekä yhteiskuntatietouden kehittäminen.

Oppaan avulla työntekijä voi rohkaista maahanmuuttajaa määrittelemään realistisia tavoitteita kotoutumisprosessin aikana. Opas sisältää käytännöllisiä vinkkejä sekä tehtäviä, jotka ohjaavat kotoutujaa etenemään pienin askelin ja välitavoitteiden kautta.

Monimuotoinen yhteiskunta tarvitsee kehittyäkseen jatkuvaa vuoropuhelua. Kotoutujan Roolipaletti aktivoi vuoropuhelua ja toimii sekä asiakkaan että työntekijän apuna kotoutumistyössä.

Kalevankatu 16 A
PL 849, 00101 Helsinki
www.vaestoliitto.fi

